

ČOAHKKÁIGEASSU

Sámediggelága nuppástusa válmmaštallan doaibmagoddi áshuvvui áigái 1.12.2020-15.5.2021. Doaibmagotti sátnedođiheadjin doaimmai vuoigatvuođaministeriija kansliijahoavda Pekka Timonen, ja doaibmagottis leamašan sámedikki ja ráđđehusbellođagaid ovddasteaddjit. Ovdal doaibmagotti ásaheami vuoigatvuođaministeriija ráđđádalai sámediggelága 9 §:a mielde sámedikkiin.

Sámediggelága nuppástusa válmmaštallan doaibmagotti barggu vuođđun leamašan olmmošvuoigatvuođat ja earát vuođđolága ásahan geatnegasvuođat, Suoma čatnan riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođasoahpamušat, ON:id eamiálbmogiid rivttiid julggaštus sihke eará rievtti ja riikkaidgaskasaš rievtti ovdáneapmi ja manjimus áiggiid čovdosat. ON:id olmmošvuoigatvuođakomitea 1.2.2019 almmustahtán čovdosat sámedikki válgalogahallamii dohkkeheami guoskevaš váiddaášsis leat dákkár manjimus áiggiid čovdosat. Ásahanmearrádusa mielde barggus váldo vuhtii maiddá paraferenjvovon Davvirikkaid sámesoahpamuš ja iehčanas riikkaid eami- ja čeardaálbmogiid guoskevaš oppalašsoahpamuš (ILO 169 -soahpamuš).

Doaibmagotti bargun leamašan válmmaštallat dárbbaslaš nuppástusaid sámedikkis addojuvvon láchkii. Doaibmagotti barggu vuođđun lea vuogálaš osiid bokte váldon mannan ráđđehusbajis doaibman doaibmagotti addán smiehtamuš (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160993>). Sámediggelága nuppástuhttima ovdaválmmaštallama bargojoavkku muittuhančála ja ášsis addojuvvon cealkámušat leat fidnu siidduin <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM002:00/2020>.

Doaibmagoddi gulai 15.2.2021 Tiina Sanila-Aikio sihke Sámi Árvvut rs sátnedođiheadji Petra Magga-Vars ja Klemetti Näkkäljärvi ON:id olmmošvuoigatvuođakomitea mearrádusaid vuođul. Doaibmagoddi ordnii 15.3.2021 gullandilálašvuođa, mas gulle birasministeriija, eana- ja meahccedoalloministeriija, bargo- ja ealáhusministeriija, sosiála- ja dearvvašvuođaministeriija ja oahpahus- ja kulturministeriija ovddasteaddjiid 9 §:s. Lassin doaibmagoddi fála čuovvovaš beliide vejolašvuođa doaimmahit girjjálaš cealkámuša: Nuortalaččaid siidačoahkkin, Anarášah rs, Kultursearvi Aanaar Sämmiliih ry, Anaráškielá servi, Sámiráđi ja Suoma sámiid guovddássearvi. Doaibmagotti anus leat lassin leamašan ovdaválmmaštallama bargojoavkku čoaggán cealkámušat ja ovddit ráđđehusbajis ožžojuvvon cealkámušat. Doaibmagoddi lea barggustis ávkástallan ON:id olmmošvuoigatvuođakomitea vuollásaš ráđđeaddi áššedovdimekanismma (EMRIP) ráđđeaddi kommeanttaid. Gullanvuollásaččaid oainnut sihke 3 §:a ja 9 §:a bokte juohkašuvve.

Evttohuovvon nuppástusaid mihttomearrin lea ovddidit sámiid iešmearridanrievtti ollašuvvama sihke buoridit sámiid gielas ja kultuvrras guoskevaš iešhálddašeami ja sámedikki doaibmaevttuid. Lassin mihttomearrin lea divvut dáládili eandalii ON:id olmmošvuoigatvuođakomitea gáibidan vugiin. Olmmošvuoigatvuođakomitea 1.2.2019 almmustahtán čovdosiid mielde Suopma lea loavkidan siviila ja politihkalaš rivttiid guoskevaš oppalašsoahpamuša sámedikki válgalogahallamii dohkkeheami guoskevaš váiddaášsiin. Komitea deattuhii SP-soahpamušas Suoma čuvvon geatnegasvuođa dárkkistit lága 3 §:a dahjege nu gohčoduvvon sápmelašmeroštallama áššedili divvuma dihtii, ollašuhit buot dárbbaslaš doaimmaid eastadan dihte dávisteaddji loavkidemiid boahhtevuođas. Komitea deattuhii sámiid iešmearridanrievtti sajádagas ja servošis lahttuvuođa dáfus. Dán dihtii doaibmagoddi earret eará evttoha, ahte sámediggelága 3 §:a válgalogahallamii merkema gáibádusat ođasmahttojuvvojit ja sámedikki válgalogahallan čohkkejuvvo ođđasit čuovvovaš sámediggeválggaide ráhkanettiin fámus lean lága vuođul.

Árvvoštalladettiin evttohusa gaskavuođa vuođđoláhkii ja riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođasoahpamušaide vuosttas saji árvvoštallama vuođđun lea vuođđolága 22 §:a njuolggadus, man mielde almmolaš váldi – maiddá láchkaaddi – galgá dorvvastit vuođđovuoigatvuođaid ja olmmošvuoigatvuođaid ollašuvvama.

Doaibmagotti lahttu Juha Joonas lea guođđán sierraoaivila doaibmagotti evttohan 3 §:ii. Eará osiid buohta smiehttamuš lea ovttamielat. Doaibmagotti evttohusaid ollašuvadettiin Suoma lánkaásaheami árvvoštallat šaddat soabalašvuhtii riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuođaiguin ja váldit vuhtii ovdáneami riikkaidgaskasaš rievtti dásis, mii lea dáhpáhuva mannan jahkelogiin.

Sámediggelága leat figgan ođasmahttit jo ovddit ráđđehusbajiin. Ráđđehusprográmma mielde joatkit barggu sámediggelága ođasmahttima ovdii. Ráđđehusprográmma mielde ráđđehus gudnejahtá ja ovddida buot sápmelaččaid ja sámejoavkkuid gielalaš ja kultuvrralaš rivttiid ollašuvvama riikkaidgaskasaš soahpamušaid vuhtii váldimiin.

Guovddáš evttohusat

Válgalogahallamii merkema kritearat, válgalogahallama gárvvisteapmi ja nuppástusohcan

Vuoigatvuohta jienastit sámediggeválggain guoskevaš sápmelašmeroštallama evttohit nuppástuhttit nu, ahte sáhka lea namalassii olbmo merkemis sámedikki válgalogahallamii, nappo rievttis jienastit ja rievttis álgit evttohusas sámedikki válggain. Paragráfas ii meroštallošii, gii galgá oppalohkái adnojuvot sápmelažžan. Sámiid rievtti eamiálbmogin ieš meroštallat, gii lea sápmelaš, dahjege nu gohčoduvvon joavkoidentifikašuvnna evttohat nannejuvvot go ođasmahttit válgalogahallamii merkema objektiivvalaš eavttuid sámedikki dohkkehan vuogiin. Válgalogahallamii váldima kritearat viiddiduvvošedje nu, ahte olahuvvo váldoáššálaš dahjege nu gohčoduvvon giellakriteara ovttá sohka buolva guhkelebbui vássán áigái. Giellakriteara olaheapmi njealját buvvi vástida paraferujuvvon davviriikalaš sámesoahpamuša sisttisdoallan oktasaš davviriikalaš kritearaid jienastanlohkui váldimis. Seammás paragráfas jávkaduvvo riiddu ja eahpečielggasvuođa bohciidan nu gohčoduvvon lappalaškriteara. Válgalogahallan gárvvistuvvošii ođđasit ođasmahttin válgalogahallama merkema kritearaid vuodul.

Evttohusat válgalávdegotti čoakkádusa viiddideamis sihke ođđa iehčanas, sorjjasmeahttun ja sámedikki evttohusa vuodul nammaduvvon nuppástusohcanlávdegotti vuodđudeamis bealsteaset nanosmahtášedje sámiid iešmearridanrievtti, juohkehačča riektedorvvo seammás suddjedettiin. Ođđa nuppástusohcanlávdegoddi doaimmašii vuosttas nuppástusohcandássin válgalogahallama guoskevaš áššiin. Lávdegotti mearrádusain ohccojuvvošii nuppástus alimus hálddahušrievttis, jus váiddalohpi dasa miedihuvvo.

Ovttasdoaibman- ja ráđđádallangeatnegasvuohta

Njuolggadusa virgeoapmahaččaid ráđđádallangeatnegasvuođas evttohuvo nuppástuhttot ovttasdoaibman- ja ráđđádallangeatnegasvuohtan. Geatnegasvuođa meannudangáibádusain ja sámiid rivttiid vuhtii váldimis virgeoapmahaččaid doaimmain áhahuvošii dárkkileappot. Lágas áhahuvošii earret eará virgeoapmahaččaid doaibmabijuid guoskevaš sáme kultuvrra heajudahttingildosis. Njuolggadusaid mihttomearrin lea deavdit nu gohčoduvvon friddja ja dihtui vuodđuduvvan ovddalgihtii miehtama prinsihpa ásahan gáibádusaid.

Sámedikki válggat

Sámedikki válggaid guoskevaš njuolggadusaid evttohat dárkkistuvvot jienasteami álkidahttima dihtii ja njuovzilin dahkamii. Válggat doaimmahuvvojit ain poastta bokte dahje doaimmahemiin válgááššegirjjiid válgalávdegotti almmuhan báikái, mii sáhtašii leat ovdamearkan eará báikegottiin johtán válgabusse. Válgááššegirjjiid sáhtašii doaimmahit ieš dahje fápmudit nuppi olbmo máhcahit daid. Boahttevuođas ordnejuvvošii álo maiddái válgabeaivvi jienasteapmi juohke sáme guovllu gielddas, gos livččii unnimustá okta jienastanbáiki.

Eará evttohusat

Lassin doaibmagoddi evttoha, ahte lága dárkkhusparagráfii lasihuvvošii čujuheapmi sámiid iešmearridanriektái, ja ahte sámedikki doaibmaváldenjuolggadus ovddiduvvošii.

Sámedikki muitalus evttohuvvo boahttevuodas addojuvvot njuolga riikkabeivviide. Sámedikki doaimmaid, organisašuvnna ja doaimma guoskevaš ásaheapmi doaimma doaimmaid evttohat jávkaduvvot ja ásaheapmi ollašutttojuvvošii lágain ja sámedikki bargoortnegiin. Guoktečuodi vihttalogi manjimus doaimmahuvvon válggain jietnavuoigadahtton sápmelačča sáhtášedje boahttevuodas dahkat álgaga sámediggái dan doaimmaide gullevaš áššis.

Sámediggelága muhtun osiin jo boarásmuvvan njuolggadusaid evttohat maiddá dahkkot ođđaáigásažžan. Dát guoská eandalii lága rehketoalu ja rehketoallodárkkisteami guoskevaš njuolggadusaid. Sámediggi evttohuvvo lasihuvvot rihkuslága virgerihkkosiid guoskevaš heiveheapmái.